

MÈTODES I LECTURES DE LA BÍBLIA A LA LLUM DEL CONCILI VATICÀ II

Agustí BORRELL

Adreça: Sant Miquel, 44
08911 BADALONA (Barcelona)
E-mail: aborrell@carmelcat.cat

Resum

L'Església considera la Bíblia com a Paraula de Déu en llenguatge humà. Per això ha reconegut sempre la necessitat d'usar instruments metodològics adequats per a una adequada interpretació dels textos bíblics. La Constitució Dogmàtica *Dei Verbum* del Concili Vaticà II va situar novament la Paraula de Déu en el centre de la vida de l'Església, i va reconèixer i encoratjar també el treball dels exegetes. Tanmateix, la relació entre exegesi i Església és complexa, i la valoració eclesial dels diversos mètodes exegetics és sovint polèmica. En els darrers temps ha crescut en l'Església la consciència de la necessitat d'un estudi científic de la Bíblia, que aprofiti els recursos que provenen de diversos àmbits d'investigació.

Paraules clau: interpretació, mètodes, mètode històrico-crític, exegesi i teologia.

Abstract

The Church considers the Bible as the Word of God in human language, and has always recognized the need to use appropriate methodological tools for a proper interpretation of biblical texts. The Dogmatic Constitution Dei Verbum of Vatican II placed the Word of God back in the center of the life of the Church, and praised and encouraged the work of exegetes. However, the relationship between exegesis and Church is complex, and the evaluation of the various exegetical methods is often controversial. In recent times the Church has grown in its awareness of the need for a scientific study of the Bible, which can take advantage of the resources from different research areas.

Keywords: interpretation, historico-critical methods, exegesis and theology.

La Constitució Dogmàtica *Dei Verbum* (DV) del Concili Vaticà II va situar novament la Paraula de Déu en el centre de la vida de l'Església. Des d'aleshores, la Bíblia torna a ocupar el lloc que li correspon en els diversos àmbits de l'acció eclesial, també en el treball teològic.

La Bíblia, com proclama la mateixa DV, no és un escrit intemporal. Per això mateix demana interpretació, i la interpretació requereix mètode: la Bíblia necessita instruments d'interpretació adequats, perquè és un llibre escrit en llenguatge humà, i el seu significat no apareix d'una manera immediata. De lectures bíbliques n'hi ha hagudes sempre, i amb metodologies variades, sobretot en els darrers temps. Sense voler fer ara un repàs detallat dels diversos mètodes bíblics, aquesta aportació intenta oferir algunes reflexions sobre el paper i l'aportació de la DV al debat metodològic sobre la lectura de la Bíblia i sobre l'evolució que ha seguit la relació entre exegesi i Església a partir del Concili Vaticà II.

1. DE LA «DEI VERBUM» A LA «VERBUM DOMINI»

1.1. *El Concili Vaticà II (1965)*

La Constitució Dogmàtica *Dei Verbum* conté indicacions valuoses i encoratjadores pel que fa al treball exegetíc. El punt de partença que justifica l'estudi científic de la Paraula de Déu és el reconeixement dels escriptors humans de la Bíblia com a veritables autors. Segons el Concili, el Déu a qui ha plagut «en la seva bondat i saviesa, revelar-se ell mateix i fer conèixer el misteri de la seva voluntat» (DV 2),¹ ho ha fet escollint «uns homes dels quals es valgué servint-se de les seves facultats i capacitats. D'aquesta manera, actuant ell en ells i per mitjà d'ells, escriviren com a veritables autors tot, i únicament, allò que ell volia» (DV 11).

La revelació divina arriba en paraules humanes, les úniques que podem entendre. Això significa que s'han d'analitzar amb els instruments adequats al llenguatge humà, que té les seves característiques pròpies, amb les seves possibilitats i les seves limitacions. És cert que Déu pot revelar-se a persones individuals d'una manera directa, en una comunicació de caire místic que no necessita paraules i que sovint és inefable. Tanmateix, la seva autorevelació

1. Els textos del Concili són presos de la següent edició: CONCILI VATICÀ II, *Constitucions, Decrets, Declaracions. Edició bilingüe*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2003.

històrica, destinada a tota la humanitat, passa per la mediació del llenguatge humà.

D'aquesta constatació, la *DV* n'extreu com a conseqüència la necessitat de l'estudi de la Bíblia: «Ja que Déu ha parlat en la sagrada Escriptura per mitjà d'homes i a la manera humana, l'interpret de la sagrada Escriptura, per entendre el que ell ha volgut comunicar-nos, ha d'esbrinar atentament què pretengueren expressar els hagiògrafs i què volia Déu manifestar mitjançant les paraules d'ells» (*DV* 12).

Cal, doncs, que hi hagi un «interpret», és a dir, un exegeta que realitzi un treball acurat d'investigació sobre el text bíblic per a descobrir allò que els autors humans volien dir amb els seus escrits, com a camí indispensable per a arribar a entendre la revelació divina que transmeten. Per això, la *DV* remarca que cal esbrinar el sentit original dels textos bíblics, i afegeix que per a aconseguir-ho s'han de tenir en compte els diversos gèneres literaris de la Bíblia i també les formes lingüístiques i culturals del temps en què va ser escrit cada un dels llibres:

Si es vol descobrir la intenció dels autors sagrats, cal tenir en compte, entre altres coses, *els gèneres literaris* [...]. Per tal de comprendre exactament el que l'autor sagrat volgué afirmar en escriure, cal prestar molta atenció tant als modes habituals i originaris de sentir, de dir i de narrar propis de l'època de l'hagiògraf, com a les formes més corrents de relacions humanes entre la gent d'aquell temps. (*DV* 12)

Aquest plantejament obre la porta de l'exegesi —per no dir que en reclama la presència— a disciplines com la lingüística, la història, la sociologia, l'antropologia cultural, i d'altres. També es pot llegir en aquest sentit el paràgraf de la *DV* sobre el caràcter històric dels evangelis. Allí es fan consideracions interessants sobre la forma en què els evangelistes van redactar els seus escrits, que demanen un estudi exegetic seriós com a pas necessari per a una comprensió adequada del seu contingut:

Els apòstols... transmeteren... allò que el Senyor havia dit i fet, amb aquella més completa comprensió que en posseïen, instruïts pels esdeveniments gloriosos de Crist i per la llum de l'Esperit de la veritat. Els autors sagrats van escriure els evangelis escollint algunes coses... sintetitzant-ne d'altres, o explicant-les tenint present la situació de les esglésies... de manera que ens comunicaren sincerament la veritat sobre Jesús. (*DV* 19)

Al mateix temps, la *DV* afegeix aquell principi fonamental tan conegut segons el qual «La sagrada Escriptura ha de ser llegida i interpretada amb el mateix Esperit amb què fou escrita» (*DV* 12), i que es concreta en tres elements que s'han d'integrar en el treball exegetíc: la unitat de l'Escriptura, l'atenció a la Tradició viva de l'Església i l'analogia de la fe. La tasca encomanada explícitament als estudiosos de la Bíblia és aquesta: «Pertoca als exegetes d'investigar, segons aquestes regles, a fi d'entendre i exposar més profundament el sentit de la sagrada Escriptura» (*DV* 12). El seu treball és reconegut com a necessari per al progrés de l'adequada recepció eclesial de l'Escriptura: «Així, amb estudis previs, anirà madurant el judici de l'Església» (*DV* 12).

Així, doncs, el treball dels exegetes és altament valorat i recomanat en la *DV*, que el veu com un element imprescindible de la vida eclesial quan afirma: «Cal que els exegetes catòlics i tots els altres estudiosos de la sagrada teologia, col·laborant zelosament, treballin, sota la vigilància del magisteri sagrat, per investigar i explicar amb mitjans adequats la sagrada Escriptura. [...] El sagrat Concili encoratja els fills de l'Església dedicats als estudis bíblics, perquè amb energies sempre renovades, continuïn duent a terme amb tot l'esforç la tasca feliçment començada, d'acord amb el sentir de l'Església» (*DV* 23).

El Concili uneix i harmonitza d'aquesta manera l'autonomia científica de l'exegesi i el sentit eclesial que ha d'animar-la.

1.2. La Pontificia Comissió Bíblica (1993)

Si parlem de mètodes i lectures bíblics en la vida de l'Església, i en la línia empresa pel Vaticà II, és evident que cal referir-se d'una manera destacada al document *La interpretació de la Bíblia en l'Església*, elaborat per la Pontificia Comissió Bíblica i presentat l'any 1993.² Si bé no és un document oficial del Magisteri, va ser redactat per un organisme que en depèn directament i està al seu servei.³ El document afronta la qüestió de l'exegesi en l'Església i en repassa la història i la situació actual, sense oblidar els interrogants i els conflictes plantejats a propòsit dels criteris d'interpretació de la Bíblia. El text

2. PONTIFICIA COMISSIÓ BÍBLICA, *La interpretació de la Bíblia en l'Església* (Paràbola 7), Barcelona: Claret 1994.

3. En aquell moment la Pontificia Comissió Bíblica era presidida pel cardenal Joseph Ratzinger, aleshores prefecte de la Congregació per a la Doctrina de la Fe. El text es va fer públic amb un relleu especial en una sessió presidida pel papa Joan Pau II, que en el seu discurs d'aquell dia va encoratjar l'exegesi científica en sintonia amb el document presentat.

ofereix una valoració molt acurada i ponderada dels diversos mètodes usats modernament en l'exegesi i en l'hermenèutica de la Bíblia.

Bona part del document és dedicada al mètode històrico-crític, presentat com a indispensable i el més apte per a la recerca del sentit literal de l'Escriptura. Després de les grans dificultats que ha hagut de superar per ser acceptat en el món catòlic, aquest mètode d'anàlisi de l'Escriptura és reconegut com a bàsic i necessari, atesa la dimensió històrica de la revelació. Al mateix temps, el document repassa la gran multiplicitat d'altres aproximacions a l'Escriptura, i les considera complementàries del mètode històrico-crític. Així, valora les aportacions, en el camp de l'anàlisi literària, dels mètodes retòric, narratiu i semiòtic, el desenvolupament dels estudis sobre el judaisme, o les aportacions de les ciències antropològiques, com ara les lectures sociològica, cultural, psicològica i psicoanalítica, i fins i tot les aproximacions alliberadores i feminista. L'única aproximació que el document rebutja decididament és la lectura fonamentalista, que pretén que la Bíblia hagi de ser llegida i interpretada literalment en tots els seus detalls. La varietat d'aproximacions exegetiques i hermenèutiques al text bíblic és vista decididament com una riquesa i no com un perill.

En el petit estudi introductori a l'edició catalana del document, Frederic Raurell conclou que el text «accentua el valor del mètode històrico-crític dins la lògica de fons de tot el document: l'encarnació, la dimensió històrica de la revelació», i afegeix que «Diferentment de la visió conservadora i integrista, la Comissió Bíblica considera la pluralitat de mètodes exegetics i d'aproximacions hermenèutiques com un fet positiu i enriquidor per a la lectura de la Bíblia.»⁴

1.3. *El Sínode dels Bisbes (2008)*

La XII Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes, celebrada del dia 5 al 26 d'octubre del 2008, anava dedicada a «La Paraula de Déu en la vida i en la missió de l'Església». Dos anys després del Sínode, el papa Benet XVI va publicar l'Exhortació Apostòlica Postsinodal *Verbum Domini* (VD).

Tant el Sínode com l'Exhortació se situen en continuació i en sintonia amb la *Dei Verbum*. L'Exhortació Apostòlica va repassant els àmbits en els quals la Paraula de Déu té o ha de tenir un paper rellevant. El document està organit-

4. Frederic RAURELL, «Presentació», en PONTIFICIA COMISSIÓ BÍBLICA, *La interpretació de la Bíblia en l'Església* (Paràbola 7), Barcelona: Claret 1994, 20.

zat en tres parts, que segueixen el pròleg de l'Evangelí de Joan: en la primera es recorda la realitat del Déu que parla i de l'home que escolta i respon, com també els criteris i mitjans adequats per a entendre aquesta comunicació personal de Déu; en la segona part s'observa el lloc que ocupa la Paraula de Déu en la vida de l'Església; finalment, la tercera part comenta la necessitat d'anunciar la Paraula de Déu a través de diversos mitjans: la missió, el testimoni de vida, el compromís, la presència en el món de l'art i la cultura...

Pel que fa al nostre tema en concret, VD afirma que «el lloc originari de la interpretació escripturística és la vida de l'Església» (VD 29), i en aquest context reprèn i referma els mateixos criteris que havia formulat DV. D'altra banda, posa l'èmfasi en la centralitat que ocupa Crist en la revelació de Déu i en la mateixa Escripura i, per tant, també en la interpretació de la Bíblia: «Tota l'Escripura és un sol llibre, i aquest llibre és Crist; d'aquí que qui dona unitat a totes les Escripures en relació amb l'única Paraula és la persona de Crist» (VD 39).

Sempre en línia amb el Vaticà II, el document postsinodal insisteix en la visió de l'Escripura com a «Paraula de Déu que se'ns comunica a través de paraules humanes» (VD 29). En aquesta perspectiva, el Sínode va reconèixer i lloar el progrés recent dels estudis bíblics, i fins i tot va expressar «un viu agraïment als nombrosos exegetes i teòlegs que amb la seva dedicació, esforç i competència han contribuït essencialment, i continuen fent-ho, a l'aprofundiment del sentit de les Escripures, afrontant els problemes complexos que avui dia es presenten en la investigació bíblica» (VD 31).

Reprenent i aprofundint aquesta perspectiva, l'Exhortació fa una valoració dels mètodes exegetics, que se situa en continuïtat amb *Dei Verbum*, i recull implícitament els elements essencials de *La interpretació de la Bíblia en l'Església*. Així, el document afirma que «cal reconèixer el benefici aportat per l'exegesi històrico-crítica a la vida de l'Església, així com a altres mètodes d'anàlisi del text desenvolupats recentment» (VD 32). Aquí es relaciona l'ús dels mètodes bíblics amb el «realisme de l'Encarnació» i s'al·ludeix al fet històric com a dimensió constitutiva de la fe cristiana. Per això s'afirma que «l'estudi de la Bíblia exigeix el coneixement i l'ús apropiat d'aquests mètodes d'investigació» (VD 32).

2. EXEGESI I ESGLÉSIA

La DV va constituir un bon punt d'arribada i alhora un bon punt de partença pel que fa a la presència de la Paraula de Déu en la vida de l'Església i en la

teologia, també en l'àmbit concret de la interpretació de la Bíblia. La història de l'exegesi bíblica en l'Església és tan antiga com la mateixa Església. Cada època ha interpretat els textos d'acord amb la seva mentalitat i amb les seves possibilitats. Els mètodes i les lectures han estat diversos i variats al llarg de la història, i avui ho són més que mai.

A vegades l'exegesi ha estat mirada amb recel a l'interior de l'Església, no tan sols pels seus resultats, sinó per la seva mateixa metodologia. Els exegetes han tingut dificultats a veure reconeguts els seus instruments de treball i en concret l'aplicació a la Bíblia de mitjans procedents d'altres àmbits científics. En els anys posteriors al Concili no ha faltat una certa tensió entre exegesi i teologia, com també entre exegesi i pastoral.⁵

Des de la perspectiva eclesial, recordem tan sols algunes pinzellades de l'itinerari que ens ha portat fins a la metodologia bíblica actual.⁶

2.1. *Història de la interpretació*

2.1.1. Els Pares de l'Església

L'Església cerca una lectura sempre actualitzada i una inculturació de la Bíblia. La interpretació de la Bíblia intenta respondre a les noves preguntes que es van plantejant d'acord amb la situació cultural de cada moment. Aquest procés es va iniciar ja en l'època patristica, que té l'avantatge d'una proximitat cronològica més gran al temps de la redacció de la Bíblia, especialment del Nou Testament. És el temps de l'expansió i la consolidació del cristianisme, marcat per una forta hel·lenització cultural del missatge cristià.⁷

Una de les característiques interessants de la Patristica és la integració entre lectura de la Bíblia, treball teològic i aplicació espiritual. Els Pares no buscaven tant el significat objectiu del text com la seva validesa per al moment

5. Es pot recordar un article sovint citat que deu anys després del Concili recollia la insatisfacció davant una exegesi purament científica de la Bíblia que no tingués en compte la dimensió eclesial: F. DREYFUSS, «Exégèse en Sorbonne, exégèse en Église», *Revue Biblique* 82 (1975) 321-359.
6. Per a una breu descripció dels principals mètodes usats en l'exegesi bíblica, amb una mirada preferent als més recents, cf. Agustí BORRELL, «Nous mètodes d'aproximació als textos bíblics», en Armand PUIG i TÀRRECH (ed.), *Claus de lectura de la Bíblia. Qüestions preliminars* (Cristianisme i cultura 66), Barcelona: Cruïlla 2010, 113-136.
7. Cf. Innocenzo GARGANO, «La metodología exegética de los Padres», en Horacio SIMIAN-YOFRE (ed.), *Metodología del Antiguo Testamento* (BEB 106), Salamanca: Sígueme 2001, 203-230.

en què vivien. Estaven convençuts de la presència en els textos bíblics d'un segon sentit, més enllà del literal, i s'endinsaven en una lectura tipològica que tenia com a centre i clau d'interpretació el misteri de Crist. Al mateix temps van anar posant en pràctica un mètode al·legòric que acabà desembocant en la doctrina dels quatre sentits de l'Escriptura (literal, al·legòric, moral, anagògic). Cal remarcar que l'exegesi patristica partia de situacions pastorals o de necessitats apologetiques, i que la interpretació es duia sempre a terme en el marc de la comunió eclesial i com a contribució al manteniment d'aquesta comunió.

En l'actualitat creixen dins l'Església les veus que reclamen una atenció més gran a l'aportació dels Pares, també pel que fa al seu tipus d'acostament a la Bíblia. L'Exhortació Apostòlica *Verbum Domini* també ho demana, mostrant que la força de la reflexió patristica prové del lloc central que hi ocupa la Bíblia: «Els Pares de l'Església ens mostren encara avui una teologia de gran valor, perquè en el seu centre hi ha l'estudi de la Sagrada Escriptura en la seva integritat. Efectivament, els Pares són en primer lloc i essencialment uns "comentadors de la Sagrada Escriptura"» (VD 37).

2.1.2. L'exegesi medieval

Amb la lectura medieval, la perspectiva es va modificant. L'atenció a la Paraula de Déu perd força i intensitat, i la Bíblia acaba esdevenint el recull de les veritats revelades, que són posades al servei de la reflexió teològica posterior, més basada en la filosofia que en la mateixa Escriptura. La separació entre teologia i Bíblia és cada vegada més gran.

La teoria dels quatre sentits domina la interpretació bíblica durant un llarg període de temps, i ofereix interessants aportacions.⁸ L'accent se situa en el sentit literal, i, si bé els mitjans històrics i filològics de què disposaven els comentadors medievals no eren els actuals, l'exegesi d'aquella època sap partir de la recerca del sentit original dels textos per avançar després cap a unes altres interpretacions. Així ho reconeix VD: «Encara que òbviament no coneixien els recursos de caràcter filològic i històric de què disposa l'exegesi moderna, la tradició patristica i medieval sabia reconèixer els diversos sentits de l'Escriptura, començant pel literal, és a dir, "el significat per les paraules de

8. Aquí cal recordar sobretot la magna obra d'Henri de LUBAC, *Exégèse médiévale. Les quatre sens de l'Écriture*, Paris: Aubier 1959.

l'Escriptura i descobert per l'exegesi que segueix les regles de la interpretació justa"» (VD 37).

El sentit literal mostra les intervencions de Déu en la història. Tanmateix, darrere aquesta primera aproximació hi ha el misteri de Crist, que es vertebrà en tres àmbits o sentits: l'al·legoria, en la qual es descobreixen les referències a Crist i a l'Església; el sentit moral o tropològic, que descobreix les orientacions per a la vida cristiana, i l'analogia, que orienta l'atenció vers l'escatologia.⁹

2.1.3. Reforma i Contrareforma

La Reforma de Luter va suposar un nou plantejament, basat en la centralitat que dóna a la Bíblia el principi «*sola Scriptura*». Els reformadors insisteixen en la validesa del sentit literal, si bé no rebutgen la interpretació tipològica. Segons ells, l'Escriptura s'ha d'interpretar seguint l'autoritat de l'Esperit Sant i no la dels intèrprets humans. Cada cristià pot tenir accés directe al sentit de l'Escriptura, mentre es deixi guiar per la llum de l'Esperit Sant.

L'interès per l'Escriptura en el món protestant portarà a la llarga a l'aparició de l'estudi crític de la Bíblia a partir de la Il·lustració, i al mateix temps derivarà cap al fonamentalisme bíblic de determinats grups, encara viu en els nostres dies.

En el món catòlic, després de Trento s'accentua l'ús de la Bíblia en relació indestruïble amb la Tradició, i el text bíblic es converteix en poc més que un dipòsit d'arguments que són usats amb finalitats apologètiques. Al mateix temps, la Bíblia és pràcticament apartada de la vida eclesial i especialment de la pastoral.

2.1.4. La Il·lustració

Amb l'arribada de la Il·lustració i el seu esperit racionalista i empíric es van obrir nous horitzons a la interpretació de la Bíblia. Alguns estudiosos van veure la necessitat de situar d'una manera seriosa els escrits bíblics en el seu context històric i d'analitzar-los críticament i amb una metodologia científica.

9. Cf. Antonio M. ARTOLA – José Manuel SÁNCHEZ CARO, *Biblia y Palabra de Dios* (Introducción al estudio de la Biblia 2), Estella: Verbo Divino 1995, 267.

Es va obrir pas la necessitat d'estudiar la Bíblia des de la raó, que per a alguns es contraposava a la interpretació que oferien l'Església i la tradició.

Se sol citar l'obra de Richard Simon com a precursora de l'etapa crítica.¹⁰ Simon va fer notar la presència de repeticions i diferències d'estil considerables en els llibres del Pentateuc, cosa que va obrir la porta a la hipòtesi sobre l'ús de diverses fonts per part del redactor final. Més tard vindrien Ferdinand Christian Baur, que intenta una lectura històrica del Nou Testament; Johan Jakob Griesbach, que en els seus estudis sobre els evangelis conclou que no ofereixen un relat cronològic de la vida de Jesús, i tants d'altres.

2.2. Mètodes històrics

Al llarg del segle XIX, la interpretació de la Bíblia rep l'influx de la confiança en la raó i va prenent una perspectiva històrica, a la qual contribueixen també les descobertes arqueològiques. En el món catòlic, la prevenció davant la crítica racionalista i la perspectiva empírica produeixen en general una actitud defensiva i apològica.

Durant el segle XX, l'exegesi bíblica va estar fortament marcada pel creixement i la difusió del mètode històrico-crític, concretat en dues escoles complementàries: les anomenades història (o crítica) de les formes i història de la redacció, que van aparèixer successivament. El mètode històrico-crític, de fet, està format per un conjunt d'instruments d'anàlisi que es complementen entre ells. Pren una perspectiva fonamentalment diacrònica, i posa l'accent en la reconstrucció de la història de la formació dels textos com a mitjà per a arribar al coneixement i la comprensió del seu sentit. El mètode s'aplica a tots els textos bíblics, especialment al Pentateuc i als evangelis. El pressupòsit d'aquesta metodologia és el fet, àmpliament demostrat, que molts escrits bíblics són el resultat d'un procés llarg de transmissió i reelaboració de tradicions i materials.

La introducció de la metodologia històrico-crítica en els ambients exegetics catòlics no va ser fàcil, i encara menys la seva acceptació oficial. Es poden recordar les dificultats i desconfiances que va patir el P. Lagrange en els primers temps de l'École Biblique, malgrat que l'encíclica *Providentissimus Deus* de Lleó XIII (1893) ja permetia als estudiosos catòlics una certa llibertat en la seva tasca investigadora. Cinquanta anys més tard, l'encíclica *Divino Afflante*

10. Un dels seus estudis més influents va ser la *Histoire critique du texte du Nouveau Testament*, Rotterdam: Reinier Leers 1689.

Spiritu de Pius XII valora més positivament l'estudi científic de la Bíblia. Tanmateix, ha calgut que passés molt de temps i no poques polèmiques fins a arribar a un reconeixement tan explícit com el de la Pontifícia Comissió Bíblica:

El mètode històrico-crític és el mètode indispensable per a l'estudi científic del sentit dels textos antics. Ja que la Sagrada Escripura, en tant que «Paraula de Déu en llenguatge d'home», va ser composta per autors humans en totes les seves parts i totes les seves fonts, la seva justa comprensió no solament admet com a legítim aquest mètode, sinó que en requereix la utilització.¹¹

La VD també s'hi refereix directament. És veritat que ho fa amb matisos i amb una certa crítica. Tanmateix, n'ofereix una valoració decididament positiva, remetent al document de la Pontifícia Comissió Bíblica: «Cal reconèixer el benefici aportat per l'exegesi històrico-crítica a la vida de l'Església» (VD 32); «Els Pares sinodals han afirmat amb raó que el fruit positiu de l'ús de la investigació històrico-crítica moderna és innegable» (VD 34). Si bé es refereix igualment a les seves limitacions, mai no nega el valor i la necessitat de continuar-lo aplicant. Més aviat demana que es combini amb un estudi igualment aprofundit de la dimensió teològica dels textos bíblics, per tal de complir justament allò que indicava la *Dei Verbum* (VD 34).

No deu ser aliena a aquests plantejaments la desconfiança que en diverses ocasions ha manifestat Joseph Ratzinger a propòsit del mètode històrico-crític, o si més no de la seva utilització exclusiva en l'exegesi. Per exemple, en la introducció al primer volum del seu *Jesús de Natzaret* indica que el mètode històrico-crític va lligat al passat, que mira els textos com a paraules purament humanes, que prescindeix de la unitat de la Bíblia i que no pot anar més enllà de les hipòtesis,¹² si bé afegeix que «roman una eina irrenunciable en raó de la mateixa estructura de la fe cristiana»¹³ i que «és també el mètode que apunta justament més enllà d'ell mateix i que en ell mateix ja porta una obertura a d'altres mètodes complementaris.»¹⁴

Sigui com sigui, el mètode històrico-crític és reconegut, acceptat i valorat com a positiu i imprescindible. El reconeixement arriba en una època en què en el món de l'exegesi, sense haver-lo de cap manera abandonat, ha crescut la

11. PONTIFICIA COMISSIÓ BÍBLICA, *La interpretació de la Bíblia en l'Església*, 45.

12. JOSEP RATZINGER – BENET XVI, *Jesús de Natzaret. Primera part: del Baptisme en el Jordà fins a la Transfiguració*, Barcelona: Claret 2007, 9-10.

13. *Ibíd.*, 9.

14. *Ibíd.*, 11.

consciència dels seus límits i la necessitat de no absolutitzar-lo. Altres mètodes i altres lectures són utilitzats des de fa temps, cada vegada amb més normalitat i amb més fruit. El ventall de metodologies i de lectures és ampli, i sens dubte suposa un enriquiment per a la interpretació de la Bíblia. Al costat del mètode històrico-crític, són útils i necessaris els recursos de moltes altres ciències: arqueologia, història, ciències del llenguatge, filosofia, teologia... Cada metodologia, també la històrico-crítica, és instrumental, i ha de ser usada d'una manera adequada als objectius que es pretén d'assolir i als textos als quals s'aplica.¹⁵

2.3. Mètodes literaris

La complementació que necessitava el mètode històrico-crític ha anat arribant de diferents àmbits. Per exemple, gràcies a l'aportació dels mètodes sincrònics. En el mètode històrico-crític l'atenció se situa més en el que hi ha darrere els textos (tradicions, fonts, història...) que no pas en la seva forma final i en els seus valors i les seves característiques literàries. Aquesta tendència va començar a canviar gràcies a l'ús de mètodes literaris en l'exegesi bíblica.

El progrés que s'ha produït durant el segle xx en l'àmbit dels estudis literaris ha fet que de mica en mica s'hagin anat aplicant els seus instruments metodològics a l'estudi de la Bíblia, la qual, en definitiva, és també un text literari. En aquest sentit, destaca especialment l'aplicació a l'exegesi bíblica de l'anàlisi narrativa.¹⁶ Tant en l'Antic com en el Nou Testament hi ha una bona colla de llibres o de fragments que tenen forma de relat. L'adequada constatació d'aquest fet és un pas més en la valoració dels diversos gèneres literaris que ja demanava la *Dei Verbum*.

La lectura narrativa es fixa sobretot en la forma final del text. Sense negar la possibilitat d'estudiar la història anterior del text i els materials usats per l'autor, una lectura narrativa no té com a finalitat arribar a determinar

15. Cf. una presentació més detallada de les crítiques que s'han fet al mètode històrico-crític en Joaquim MALÉ RIBERA, «*Que el lector ho compregui*» (Mc 13,14). *Com cal llegir la Bíblia en l'Església catòlica? Diàleg entre La interpretació de la Bíblia en l'Església i l'Exhortació apostòlica Verbum Domini* (Libri), Barcelona: Centre de Pastoral Litúrgica 2012, pp. 139-155. En aquesta obra, Malé es basa en Peter S. WILLIAMSON – Albert VANHOYE, *Catholic Principles for Interpreting Scripture. A Study of the Pontifical Biblical Commissions's The Interpretation of the Bible in the Church*, Roma: Pontificio Istituto Biblico 2001.

16. Cf. Jean Louis SKA, «*Our Fathers have told us*». *Introduction to the analysis of Hebrew narratives*, Roma: Pontificio Istituto Biblico 1990; Daniel MARGUERAT, *Cómo leer los relatos bíblicos. Iniciación al análisis narrativo*, Santander: Sal Terrae 2000.

aquests elements. D'altra banda, una lectura literària accentua la unitat del text: el mètode d'anàlisi narrativa observa els elements que donen unitat a una obra. Cada llibre, en aquest sentit, és en principi un relat coherent i complet en ell mateix, i cada escena s'estudia des del punt de vista de la seva relació amb les altres escenes i de la seva contribució a la història en el seu conjunt. Una lectura amb sensibilitat literària intenta en primer lloc d'entendre la lògica del relat en el seu estat actual, amb la convicció que no sempre allò que sembla una contradicció per a la lògica occidental moderna ho era necessàriament per als escriptors i els lectors del temps de la Bíblia.

Una altra metodologia de tipus literari és l'anàlisi retòrica, que parteix del fet que en els textos bíblics hi ha una forta voluntat d'influir en el destinatari i que, per tant, estan compostos seguint les regles dels discursos persuasius. La retòrica tenia una forta presència en la cultura hel·lenística, i també en la tradició literària semítica, on pren unes característiques pròpies. L'estudi científic i detallat dels procediments de composició usats en els textos bíblics ajuda a entendre la seva dimensió comunicativa i persuasiva.

En aquest sentit, l'anomenada pragmalingüística, desenvolupada a partir dels estudis de J. L. Austin¹⁷ i altres, posa l'accent en la intencions comunicatives dels textos i els mecanismes a través dels quals es realitzen, més que no pas en la veritat o la falsedat que contenen. En aquest sentit, la Bíblia no busca enriquir els coneixements dels seus lectors, sinó portar-los a un canvi de vida.

Aplicades adequadament, aquestes metodologies constitueixen una manera precisa i seriosa de seguir les indicacions del Vaticà II, que demanava als exegetes «d'esbrinar atentament què pretengueren expressar els hagiògrafs i què volia Déu manifestar mitjançant les paraules d'ells» (DV 12).

2.4. Altres mètodes

2.4.1. La lectura canònica

Un tipus d'aproximació que ha conegut una bona difusió en temps recents és la lectura canònica, associada inicialment al nom de Brevard S. Childs.¹⁸ Es

17. Cf. John Langshaw AUSTIN, *How to do things with words*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press 1975.

18. Cf. A. SANECKI, *Approccio canonico. Tra storia e teologia, alla ricerca di un nuovo paradigma post-critico. L'analisi della metodologia canonica di B. S. Childs dal punto di vista cattolico* (Tesi gregoriana, serie Teologia 104), Roma: Pontificia Università Gregoriana 2004.

tracta també d'un mètode sincrònic, que pren la unitat del cànon bíblic com a context interpretatiu per analitzar tots els textos de la Bíblia. Aquest tipus de lectura té, doncs, un to confessional, ja que depèn fortament de la configuració que han donat al cànon de la Bíblia les comunitats que la reconeixen com a inspirada i normativa.

El criteri de pertinença és que, des del moment que la Bíblia és acceptada com a escrit inspirat, per a entendre els textos no resulta suficient una anàlisi que es limiti als aspectes lingüístics, històrics o literaris. Segons aquest plantejament, cal tenir en compte igualment la dimensió pròpiament religiosa. Si la Bíblia és reconeguda com a Paraula de Déu, allò que cal cercar en darrer terme és el missatge espiritual que conté. Tanmateix, això no significa de cap manera retornar a una lectura ingènua dels textos. La lectura canònica moderna no vol prescindir dels resultats adquirits per la metodologia científica, per exemple la de tipus històrico-crític.

L'aproximació canònica no renuncia a l'estudi de la història de la redacció dels textos, o de les seves característiques textuais i literàries, de les tècniques de composició emprades pels autors, dels gèneres literaris, etc. El que intenta és posar tots aquests elements al servei de la interpretació final dels escrits, que no es pot dur a terme sense valorar la Bíblia com un llibre de fe, escrit en un ambient creient i acollit per una comunitat que el considera normatiu en la seva vida. Si la Bíblia fou escrita com una confessió de fe, no es pot analitzar com qualsevol altre llibre de literatura antiga.

La lectura canònica vol ser fidel a la peculiaritat de la Bíblia com a llibre inspirat, i també al fet que allò que té valor per a la comunitat creient és el text en el seu estat final, no pas cap hipotètica reconstrucció dels textos originals. Com recorda el document de la Pontifícia Comissió Bíblica a propòsit de l'aproximació canònica a la Bíblia, «la comunitat creient és efectivament el context adequat per a la interpretació dels textos canònics».¹⁹

2.4.2. Les ciències socials

La Bíblia és un conjunt de textos antics, i comprèn escrits molt variats, de diferents èpoques i autors, elaborats al llarg de més de mil anys d'història. Els més recents foren escrits fa gairebé vint segles. Sense adonar-se'n, qualsevol lector s'acosta a un text amb els seus propis models mentals i culturals, i la lectura i la interpretació d'aquell escrit pot esdevenir anacrònica i etnocèntri-

19. PONTIFICIA COMISSIÓ BÍBLICA, *La interpretació de la Bíblia en l'Església*, 59.

ca. També succeeix amb la Bíblia: el lector occidental modern la llegeix amb una mentalitat marcada per la societat industrialitzada, de tipus urbana, basada en l'economia i en la tecnologia, amb uns valors morals condicionats per la Il·lustració, per no dir ja per la postmodernitat... Per exemple, la distància amb el món cultural del món mediterrani del segle I, en el qual fou escrit el Nou Testament, és molt gran. En aquest sentit, ciències com la sociologia, la psicologia o l'antropologia cultural poden ajudar a superar aquesta distància entre l'autor i el lector.

L'antropologia cultural és una disciplina que ha nascut a mitjan segle XX i que estudia i descriu els diversos grups humans, des d'una perspectiva comparada. Les ciències socials recorden que les persones d'un mateix grup social comparteixen interpretacions comunes d'aspectes importants de l'existència humana: el jo, els altres, l'espai, el temps, la natura... Qualsevol societat humana es basa en un conjunt de significats compartits que estan en contrast amb els d'altres societats. Per a entendre el veritable significat de textos antics no n'hi ha prou de situar-los en el seu marc històric i geogràfic; cal també reconstruir l'ambient cultural en el qual van néixer. Per a interpretar el Nou Testament s'ha d'intentar saber què entenia un oient greco-romà del segle I quan sentia aquells textos. El significat no es troba en les paraules per elles mateixes, sinó en el valor que tenen en un determinat àmbit sociocultural. Una mateixa paraula o frase pot tenir un sentit molt diferent segons en quin context social sigui pronunciada.²⁰

Aproximacions d'aquesta mena responen al que buscava el Concili Vaticà II quan demanava prestar atenció «a les formes més corrents habituals de relacions humanes entre la gent d'aquell temps» (DV 12).

2.5. La diversitat de mètodes

Tota aquesta varietat metodològica aplicada a la Bíblia no deixa de plantejar els seus interrogants. Alguns la veuen com un signe de fragilitat i superficialitat, que pot portar al subjectivisme i a la dispersió en l'exegesi.²¹

Tanmateix, el document de la Pontifícia Comissió Bíblica, que fa una valoració crítica i matisada de cada un dels mètodes i aproximacions usats en

20. Un dels autors més coneguts en aquest àmbit és el professor Malina; cf., per exemple, Bruce J. MALINA, *The New Testament World. Insights from Cultural Anthropology*, Atlanta: Knox Press 1981.

21. Cf. MALÉ RIBERA, *Com cal llegir la Bíblia*, 155-162.

l'exegesi, accepta com una riquesa, i gairebé com una necessitat, aquesta pluralitat de visions. En aquest sentit, el mateix document es planteja si és adequat aplicar a la Bíblia mètodes que provenen d'altres àmbits, o si no fóra potser millor emprar mètodes específics, per acabar afirmant que «l'exegesi catòlica no mira de distingir-se per un mètode científic particular», i que «utilitza sense segones intencions tots els mètodes i les aproximacions científiques que permeten de copsar millor el sentit dels textos.»²²

Així, doncs, no seria adequat elaborar per a la Bíblia un mètode específic, totalment desvinculat de la resta del món científic, com tampoc no ho seria l'aplicació mecànica de mètodes pensats inicialment per a un altre tipus d'escrits, que no tinguin en compte el caire propi dels textos bíblics. Per exemple, en el cas dels mètodes literaris aplicats recentment a la lectura de la Bíblia, aquests no han nascut en el món de l'exegesi, sinó en els àmbits propis de les disciplines respectives. La metodologia d'anàlisi de textos literaris, tant moderns com antics, ha evolucionat molt en les darreres dècades, i els exegetes bíblics han sabut acollir i aprofitar els instruments elaborats en altres llocs i aplicar-los i adaptar-los a la interpretació dels textos bíblics.

La qüestió és en bona part la integració dels mètodes.²³ Com aconseguir que es complementin mútuament i que no ofereixen interpretacions alternatives o contradictòries? Aquest és un dels reptes principals que té plantejada la metodologia exegetica.

2.6. Exegesi i teologia

Un element especialment important en la reflexió sobre la interpretació de la Bíblia en l'Església és la relació entre exegesi i teologia. Som en un temps en què l'acostament entre exegesi i teologia és cridat a avançar, superant les incomprensions i els distanciaments d'èpoques no tan llunyanes. Sánchez Caro resumeix les dificultats que els teòlegs han expressat sovint envers els exegetes, i a l'inrevés.²⁴ Segons ell, el teòleg retreu a l'exegeta: la complexitat i la impenetrabilitat dels mètodes històrico-crítics, la diversitat de conclusions

22. PONTIFICIA COMISSIÓ BÍBLICA, *La interpretació de la Bíblia en l'Església*, 87.

23. Cf. Wilhelm EGGER, *Lecturas del Nuevo Testamento. Metodología lingüística histórico-crítica*, Estella: Verbo Divino 1990, 22: «para hacer justicia a los variados aspectos de los textos del Nuevo Testamento, se emplea en el estudio científico del Nuevo Testamento un variado instrumental de métodos».

24. José Manuel SÁNCHEZ CARO, «Hermenéutica bíblica y teología. Reflexiones metodológicas», en *Cristo y el Dios de los cristianos. Hacia una comprensión actual de la teología. XVIII Simpo-*

a les quals condueixen aquests mètodes, la incapacitat per a valorar adequadament les diverses hipòtesis, la dificultat per a fer-se càrrec de la immensa bibliografia existent, la impressió que el biblista prescindeix sovint de la dimensió transcendent, o bé que el seu llenguatge massa tècnic no és utilitzable per a comunicar els resultats del seu treball al poble cristià. Per la seva banda, el biblista retreu al teòleg: que no parteixi dels textos bíblics per a construir la seva teologia, que usi els textos bíblics sense valorar prou el context particular i general en què se situen, que no tingui en compte adequadament els diversos estrats de cada text o les diferents èpoques de composició de cada passatge de la Bíblia, que orienti la interpretació dels textos bíblics a partir de pressupòsits dogmàtics, que allargui el significat dels textos bíblics més enllà del que permeten.

La *Dei Verbum* feia seva aquella expressió tantes vegades citada: «Cal, doncs, que l'estudi de la sagrada Escriptura sigui com l'ànima de la sagrada teologia» (DV 24, represa també en *Optatam Totius* 16). La teologia tan sols pot partir de l'Escriptura, i per això ha d'escoltar els exegetes. Per la seva banda, l'exegesi no ha de perdre de vista la dimensió teològica dels textos bíblics, que contenen la revelació de Déu. En aquest sentit, A. Puig conclou que «... la DV ofereix un model equilibrat de relacions entre els mètodes i les lectures del text, propis de l'exegesi, i els mètodes discursius i històrics, que predominen en la producció teològica».²⁵

Per la seva banda, l'Exhortació *Verbum Domini* demana intensificar l'estudi de la dimensió teològica dels textos bíblics per a complir les orientacions de *Dei Verbum* (VD 34). La relació entre exegesi i teologia és plantejada així: «En definitiva, “quan l'exegesi no és teologia, l'Escriptura no pot ser l'ànima de la teologia, i viceversa, quan la teologia no és essencialment interpretació de l'Escriptura en l'Església, aquesta teologia ja no té fonament”. Per tant, cal tornar decididament a considerar amb més atenció les indicacions emanades de la Constitució Dogmàtica *Dei Verbum* pel que fa a aquest tema» (VD 35).

---

sio Internacional de Teología de la Universidad de Navarra, Baranain (Navarra): EUNSA 1998, 207-239, 213.

25. Armand PUIG I TARRECH, «La “Dei Verbum”, quaranta anys després», *RCatT* 32 (2007) 169-175, 169.

CONCLUSIÓ

La *Dei Verbum* i els documents oficials relacionats amb la Paraula de Déu que l'han seguit han refermat la necessitat d'una exegesi seriosa i científica, com correspon al fet que la Bíblia és revelació de Déu en paraules humanes. La tasca dels exegetes és reconeguda i encoratjada, alhora que és situada en el conjunt de la vida de l'Església.

Sense sortir de l'àmbit de l'ús eclesial de la Bíblia, les aproximacions són múltiples i variades: espiritual, litúrgica, literària, històrica, teològica... En aquest context, l'Església reconeix i recomana la pràctica de l'exegesi científica de la Bíblia, que requereix una metodologia adequada. Una lectura ingènua dels textos bíblics condueix al subjectivisme i al fonamentalisme. La Constitució Dogmàtica *Dei Verbum* del Concili Vaticà II demana als exegetes que investiguin el sentit dels textos bíblics per ajudar a fer madurar el judici de l'Església.

L'actual multiplicitat de mètodes exegetics és una riquesa que ha d'ajudar a aprofundir en el coneixement i la comprensió de la Paraula de Déu. Els documents dels darrers temps han donat plena validesa al mètode històrico-crític i han reconegut la necessitat de continuar-lo fent servir en l'estudi de la Bíblia. Al mateix temps, han encoratjat l'ús d'altres mètodes que ajudin a aprofundir en el coneixement del sentit dels textos bíblics i permetin de fer-ne una aplicació adequada a l'actualitat. Avui més que mai, l'exegesi de la Bíblia ha de ser una tasca interdisciplinària i oberta a noves aportacions. L'exegesi necessita renovar constantment els seus instruments d'anàlisi. Ha d'estar atenta a l'evolució de les ciències humanes, per aplicar-les de la manera més adequada i fructuosa a l'anàlisi dels textos bíblics.

La metodologia bíblica necessita una perspectiva que sigui alhora «sincrònica» (en diàleg amb la cultura d'avui, amb la filosofia contemporània, i amb els mètodes i les lectures actuals) i «diacrònica» (arrelada en la gran Tradició de l'Església). I, evidentment, l'exegesi bíblica no ha de perdre de vista la identitat última del seu objecte d'estudi, és a dir, la seva condició de Paraula de Déu, i per això ha de preocupar-se per «escatir el contingut i la unitat de tota la sagrada Escriptura, tenint en compte la Tradició viva de tota l'Església i l'analogia de la fe» (DV 12).